
SPRAWOZDANIA

Sprawozdanie z posiedzenia Rady Naukowej Instytutu Ekumenicznego im. J.A. Möhlera w Paderborn 2-4 kwietnia 2014 (Tagung des Wissenschaftlichen Beirats des Johann-Adam-Möhler-Instituts für Ökumenik, Paderborn 2-4 April 2014)

Początki Instytutu Möhlera w Paderborn sięgają roku 1957, kiedy to został erygowany przez niezwykle zasłużonego dla sprawy ekumenizmu ordynariusza Paderborn, kardynała Jaegera. Jest to jedyny w świecie katolickim samodzielny instytut naukowy zajmujący się wyłącznie badaniami nad ekumenizmem. Posiada także jeden z największych na świecie zbiorów bibliotecznych w tej dziedzinie. Co roku wiosną odbywa się trzydniowy zjazd jego Rady Naukowej, która gromadzi kilkudziesięciu wybitnych teologów z całych Niemiec, a także gości z zagranicy (zwłaszcza przedstawiciele Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan). Jest to rodzaj konferencji, gdzie prezentowany jest stan działań ekumenicznych w ostatnim roku nie tylko Instytutu, ale także na obszarze Niemiec i całego Kościoła powszechnego. Podejmuje się tam zawsze szerzej także jakieś konkretne zagadnienie, stanowiące aktualny problem w kontaktach ekumenicznych, a także wytycza nowe kierunki prac Instytutu. Ponadto spotkanie to ma charakter swoistego, elitarnego forum wymiany i daje możliwość nawiązania współpracy pomiędzy teologami-ekumenistami z różnych ośrodków.

Pierwszego dnia po południu konferencję otworzył emerytowany bp Würzburga, prof. P.-W. Scheele, przewodniczący Rady. Następnie wszystkich gości przywitał gospodarz – miejscowy ordynariusz abp H.-J. Becker, jednocześnie prezydent Rady, gdyż to właśnie archidiecezja Paderborn finansuje działanie Instytutu. Omawiając aktualnie ważne w tym roku tematy w życiu Kościoła, wskazał szczególnie dwa istotne zagadnienia: sprawy małżeństwa i rodziny w kontekście zbliżającego się Synodu Biskupów oraz jubileusz 50-lecia Dekretu o ekumenizmie, który w Kościele niemieckim będzie bardzo mocno podkreślony poprzez różne okolicznościowe wydarzenia.

Następnie raport o działaniach w ostatnim roku Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan zaprezentował jej sekretarz, bp dr Brian Farrell z Rzymu. Jako najważniejsze wydarzenie w życiu Kościoła w poprzednim roku wskazał zmianę papieża. Z wdzięcznością wyrażał się o teologicznej głębi i ekumenicznym zaangażowaniu Benedykta XVI. Natomiast papież Franciszek od początku mówi, że nie jest specjalistą w tej dziedzinie, ale ma niezwykłą zdolność spotkania z innymi ludźmi i budowania relacji. Również w adhortacji *Evangelii gaudium* pisał, że wiele możemy uczyć się od innych. Po tym wstępie bp Farrell przeszedł do omawiania relacji z poszczególnymi wyznaniem chrześcijańskimi. We wrześniu odbyło się ważne spotkanie ekumeniczne z prawosławnymi w Serbii. W relacji z prawosławiem potrzeba przełamać pewien impas w dialogu, gdyż

Rosjanie uważają, że eklezjologia J. Zizioulasa, który współprzewodniczy komisji dialogu ze strony prawosławnej, nie jest w pełni ortodoksyjna. Szczególnie trudny jest dialog o prymacie – potrzeba tu nowego języka i cierpliwości. W relacji z Konstantynopolem trwają przygotowania do spotkania patriarchy z papieżem w Jerozolimie. Dobrze rozwijają się kontakty z Kościołami orientalnymi. Tutaj, np. w Indiach, podejmuje się głównie praktyczne sprawy, jak wzajemne używanie kościołów czy małżeństwa mieszane. Wspólnota anglikańska ma nowego arcybiskupa Canterbury, który w czerwcu złoży wizytę papieżowi. Pojawia się nowa głębia w dialogu z anglikanizmem – to zwłaszcza problemy etyczne. Następną część raportu przedstawił ks. prałat dr Matthias Türk, który w Radzie ds. Jedności odpowiada za kontakty z luteranami. Tutaj najważniejszym wydarzeniem jest opublikowany w ubiegłym roku dokument dialogu „Od konfliktu do komunii. Luterancko-katolickie wspólne upamiętnienie Reformacji w 2017 roku”. Dokument ten w jakiś sposób podsumowuje 50 lat dialogu luterancko-katolickiego i tym, co w nim nowe, jest wspólne przedstawienie przez katolików i luteranów nauki Lutera w najważniejszych zagadnieniach. Została również powołana mieszana grupa liturgiczna, która przygotowuje materiały na okoliczność obchodów 500-lecia Reformacji. Aktualnie podjęty temat dialogu z luteranami to chrzest i wzrost komunii kościelnej. Obecnie szczególnie żywo rozwija się dialog luterancko-katolicki w Finlandii. Prałat Türk podkreślił również, że intensyfikacji dialogu pragną także starokatolicy z Unii Utrechckiej. Dalej do głosu wrócił bp Farrell, który jako główny temat w obecnej fazie dialogu katolicko-reformowanego wskazał związek pomiędzy usprawiedliwieniem a uświęceniem. Zasadniczym problemem dla kontynuacji tego dialogu jest pytanie o reprezentatywność przedstawicieli Kościołów reformowanych, gdyż są one tak silnie podzielone, że nikt nie może mówić za wszystkich. W USA rozwija się ciekawy dialog z Uczniami Chrystusa (Disciples of Christ). Także został opracowany nowy dokument w dialogu z baptystami, gdzie innowacyjnym aspektem jest ich zainteresowanie katolicką teologią maryjną. W dialogu katolicko-pentakostalnym nowym tematem jest prorocтво i tu istnieje pewna trudność, by znaleźć po stronie katolickiej kompetentne osoby, które mogą się podjąć napisania dokumentu na taki temat. Tutaj gość z Rzymu jako znamieny uznał także tytuł jednego z ostatnich dokumentów tego dialogu: „Recepcja jako klucz do postępu ekumenicznego”. Na koniec zwrócił uwagę na ubiegłoroczny dokument studyjny o Kościele komisji Faith and Order, który będzie stanowił bazę nowego dialogu na forum multilateralnym.

Dzień drugi był dniem studyjnym, w całości poświęconym tematowi małżeństwa i rodziny, a dokładniej dyskusji nad ostatnim dokumentem Kościoła Ewangelickiego w Niemczech (EKD), zatytułowanym: „Zwischen Autonomie und Angewiesenheit. Familie als verlässliche Gemeinschaft stärken. Eine Orientierungshilfe des Rates der Evangelischen Kirche in Deutschland”. Wprowadzenie do tego tematu zaprezentował prof. Wolfgang Thönissen, dyrektor Instytutu Möhlera. Mówca na początku podkreślił, że dokument ten wywołał żywą dys-

kusję wewnątrzprotestancką. Również po stronie katolickiej pojawiło się sporo komentarzy. Niektórzy nawet stawiali pytanie, czy tekst ten nie będzie stanowił pęknięcia w relacjach ekumenicznych. Jednak, jak stwierdził prof. Thönissen, nie można kwestii stosunku do homoseksualizmu stawiać jako centralnego zagadnienia ekumenicznego. Jak dotąd brak jest oficjalnego stanowiska Kościoła katolickiego w Niemczech wobec tego dokumentu. Trzeba jednak pamiętać, że ta publikacja ma status jedynie „Orientierungshilfe”, czyli stanowi rodzaj przewodnika, punktu odniesienia w zagadnieniu, a nie jest jakimś ostatecznym rozstrzygnięciem w nauczaniu kościelnym. Jest tu jednak kilka punktów problematycznych dla relacji ekumenicznych katolicko-ewangelickich. Przede wszystkim dotyczą one interpretacji tekstów biblijnych. Nie chodzi tu jedynie o fragmenty dotyczące współżycia między mężczyznami, ale o tak klasyczny tekst jak opis stworzenia człowieka w Rdz 1,27, który w tych materiałach prezentuje płeć jedynie jako coś akcesoryjnego, co nie stanowi o człowieku. Mamy tu więc elementy ideologii gender. Akcent kładzie się tu na realizację miłości i wierności, ale we wszystkich formach związków. W tradycji katolickiej małżeństwo to instytucja i to z boskiego ustanowienia, w której dokonuje się przekazywanie życia, i tu, jak uznaje prof. Thönissen, leży główny problem tego dokumentu, gdyż dla strony protestanckiej małżeństwo nie jest już taką instytucją. Całe to zagadnienie należy widzieć w szerszej perspektywie antropologicznej, obejmującej również współczesne problemy bioetyczne.

Kolejnym mówcą był dr Michael Hardt z Instytutu Möhlera, który przedstawił referat poświęcony małżeństwu i rodzinie w dyspucie ekumenicznej. Zagadnienie to, jak się okazuje bardzo rzadko było podejmowane w dialogach ekumenicznych. W dialogu anglikańsko-katolickim punktem wyjścia jest tu chrzest, który jest ponad kościelnymi podziałami. Tym, co wspólne, jawi się uznanie sakramentalności małżeństwa, choć istnieje różnica w jej rozumieniu, gdyż małżeństwo w anglikanizmie nie jest sakramentem w takim samym znaczeniu jak chrzest i Eucharystia, ale należy do tzw. *five commonly called sacraments*. Wspólnie jednak uznaje się, że porządek stworzenia został tu podniesiony przez Chrystusa do porządku sakramentalnego i małżeństwo jest miejscem realizacji powołania do świętości. Temat małżeństwa pojawia się też marginalnie w dialogu starokatolicko-prawosławnym, gdzie uznaje się nierozzerwalność małżeństwa, ale jednocześnie dopuszcza możliwość ponownego związku. W dialogu katolików z Malankarskim Prawosławnym Kościołem Syryjskim w Indiach istnieją pewne różnice w określaniu przeszkód małżeńskich. Co ważne, przyjęto tu uzgodnienie, że przypadku małżeństw mieszanych nowożeńcy mogą przy ślubie wspólnie przyjąć komunie św. W dialogu katolicko-luterańskim ciągle istnieje problem małżeństw mieszanych, wynikający głównie z różnic w rozumieniu samego małżeństwa. Nierozwiązana jest kwestia łaski związanej z małżeństwem. Prelegent zamknął swoje wystawienie pytaniem: czy w kontekście aktualnej debaty przedsynodalnej Kościół katolicki nie nadaża za partnerami dialogu ekumenicznego, czy też

jest jedynym, który pozostał wierny Ewangelii? W dyskusji po tym wystąpieniu wielu teologów, na czele z prof. W. Beinertem, wyrażało potrzebę dogmatycznego doprecyzowania sakramentalności małżeństwa, jako warunku wstępnego nie tylko do pogłębienia dialogu ekumenicznego, lecz właśnie nawet bardziej do poszukiwań w rozpoczętym już dyskursie wewnątrzkatolickim, wywołanym przygotowaniem do Synodu Biskupów.

Popołudniowe obrady skoncentrowane były wokół wykładu luterńskiego teologa z Wuppertalu (Bergische Universität), dra Christiana Witta, zatytułowanego: „Reformacja małżeństwa. Lutra teologiczne rozumienie małżeństwa do 1522 roku”. Cezura roku 1522 to moment opublikowania przez Lutra mowy „O życiu małżeńskim” (*Vom ehelichen Leben*), do którego to tekstu głównie nawiązywał mówca. W nauce Lutra o małżeństwie punktem wyjścia jest tekst z Księgi Rodzaju 1,27-28, a co ciekawe, w ogóle nie odnosi on do małżeństwa z fragmentu Ef 5,21-33. Małżeństwo według niego należy do porządku stworzenia i, co więcej, w świetle opisu z Księgi Rodzaju jest nie tyle nakazem Bożym, ile dziełem Bożym. Tylko małżeństwo jest według zamysłu Bożego miejscem realizacji popędu seksualnego. Ale dla Lutra nie sama płodność nadaje wielką wartość małżeństwu, ale wychowanie dzieci w wierze, a co za tym idzie, głoszenie Ewangelii. Odnosząc się do tekstu Mt 19,12, Luter uważał, że tylko niewielu jest powołanych do życia w celibacie, wszyscy inni powinni realizować to, co Bóg złożył w naturze. Tym samym nie widział podstaw do życia zakonnego i głosił, że nie ma lepszego stanu życia niż małżeństwo. Mimo krytyki średniowiecznego systemu kanonicznego, przyjmował jego argumenty w przypadku przeszkód małżeńskich. Widzimy więc, że chociaż Luter często odwołuje się tu do Augustyna, to jednak radykalnie zrywa ze średniowieczną teologią małżeństwa. W dokumencie EKD mamy dość dyskusyjną interpretację nauki Lutra o małżeństwie. W dyskusji po tym wykładzie zwracano uwagę na dwa elementy. Po pierwsze, co z późniejszym Lutrem – czy jego teologia małżeństwa się już nie zmieniała? Tutaj szczególnie ważny był głos o. Augustinusa Sandera OSB z Maria Laach, aktualnie jednego z najlepszych katolickich znawców pism Lutra, który wskazywał takie istotne punkty w późniejszych pismach Ojca Reformacji. Drugi wniosek to przekonanie uczestników, że dalsza dyskusja nad dokumentem EKD pobudzi ekumeniczną debatę na temat definicji małżeństwa.

Ostatni dzień obrad wypełniło sprawozdanie z działalności Instytutu Möhle- ra za rok 2013, przedstawione przez jego dyrektora prof. Thönissena. Ważnym *novum* w życiu Instytutu było przejście w ubiegłym roku z Regensburga programu stypendialnego Konferencji Episkopatu Niemiec dla studentów prawosławnych. Dotąd prace Instytutu koncentrowały się wokół zagadnień ekumenicznych związanych głównie z protestantyzmem, teraz wydatnie poszerzyło się otwarcie na Kościół wschodnie. Na rozpoczęcie funkcjonowania w Paderborn Irenäus- -Kolleg dla studentów prawosławnych zorganizowano małe sympozjum katolicko-prawosławne. Właśnie podczas sesji w Instytucie Möhle- ra Rzymskokato-

licko-Luterańska Komisja Dialogu ds. Jedności wypracowała ważny dokument „Od konfliktu do komunii”, opublikowany w 2013 roku, który jest pierwszym wspólnym uzgodnieniem zajmującym się Reformacją jako procesem podziału. Nikt po obu stronach nie zamierza świętować 500-lecia podziału, ale chodzi o opisanie tego, co upamiętniamy i co dzięki dialogowi udało się przezwyciężyć. W końcu września 2014 roku odbędzie się w Erfurcie sympozjum poświęcone Lutrowi (Luther. Katholizität und Reform. Wurzeln – Wege – Wirkungen), współorganizowane przez Möhler-Institut, które będzie wkładem katolickiej teologii w Niemczech do przygotowań obchodów 500-lecia Reformacji. W dalszej perspektywie, w styczniu 2017 roku, Instytut przygotowuje wraz z Gregorianum sympozjum w Rzymie „Relektura Lutra. Luter i sakramenty”. Przedstawiciele Instytutu brali udział w grupie dialogu Konferencji Episkopatu Niemiec i niemieckiego Kościoła luterańskiego (VELKD), której aktualnym tematem obrad były zagadnienia poszanowania godności człowieka, a więc szeroka problematyka bioetyczna. Tutaj wspólne stanowisko Kościołów w tej sprawie jest niezwykle ważne wobec nacisków politycznych. W marcu br. odbyła się w Paderborn kolejna tura rozmów z przedstawicielami wolnych Kościołów z Niemiec. Należy tu odnotować niezwykle dobrą atmosferę i współpracę, jaka 20 lat temu była nie do pomyślenia ze względu na uprzedzenia antykatolickie tych wspólnot. Podczas ubiegłorocznego Zgromadzenia Ogólnego ŚRK w Pusan dr J. Oelde-mann, jako przedstawiciel Instytutu, prezentował najnowszy tom klasycznego już „narzędzia” pracy teologów ekumenistów „Dokumente wachsender Übereinstimmung”, którego jest współredaktorem. Natomiast dr hab. B. Neumann, jako przedstawiciel Instytutu, uczestniczy w dialogu z Kościołem Nowoapostolskim w Niemczech, która to wspólnota próbuje na nowo wyrazić swoją wiarę. Instytut Möhlera wspólnie z Instytutem Liturgicznym w Trier przygotowuje materiały na obchody tegorocznej 50. rocznicy Dekretu o ekumenizmie. Pracownicy Instytutu mieli również swój udział w publikacji materiałów duszpasterskich „Ökumenisch weiter gehen!”, zawierających impulsy Vaticanum II dla działań ekumenicznych na poziomie parafii. Na zakończenie tego raportu głos zabrał jeszcze dr G. Franke – pracownik naukowy Instytutu, który przedstawił stan prac nad projektem opracowania tez o odpustach Lutra, jaki od 2008 roku Möhler-Institut prowadzi wspólnie z Instytutem Ekumenicznym w Strassburgu. Aktualnie przygotowany jest do druku pierwszy tom opracowania, który będzie zawierał wszystkie dokumenty po łacinie, w niemieckim Lutra i przetłumaczone na współczesny niemiecki. W kolejnych tomach, które zostaną wydane do 2017 roku, znajdą się komentarze do tez Lutra.

Podsumowując obrady, przewodniczący Rady Naukowej, bp Scheele stwierdził, że Instytut Möhlera prowadzi tak aktywną działalność, że trudno mu wyznaczyć w tym roku jakieś kolejne nowe zadania.

ks. Jacek Froniewski